

StudPOL

Навчально-методичні матеріали: студентська газета
(вересень-жовтень 2024 р.)

«Ніхто не подбає про нашу інформаційну безпеку краще за нас самих!» – Ірина Тонкіх

Адміністратор телеграм-каналу «Медіадетокс» розповіла про всі труднощі та нюанси, які виникають під час ведення інтернет-медіа.

Пані Ірина Тонкіх – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики Національного університету «Запорізька політехніка». Вона має великий досвід у сфері онлайн-журналістики, викладає дисципліни «Громадянська журналістика та блогінг в Україні», «Кросмедіа», «Тенденції розвитку інтернет-журналістики», «Інтернет-виробництво (контент, продукт, промоція)». Також є автором наукових та навчально-методичних публікацій з інтернет-журналістики та громадянської журналістики в телеграм-каналах.

Telegram-канал публікував декілька постів щодня, загалом інформаційного формату. Проте його не можна вважати новинним каналом, оскільки він мав на меті інформування аудиторії, але не повідомлення термінових новин, які втрачають актуальність із часом. Пріоритетними тут стають такі жанри інформаційної групи: замітки, анонси, поради, опитування, «питання/відповідь». Саме ці жанри найкраще корелюються з форматом месенджера як сервісу обміну лаконічними повідомленнями.

Авторами та дописувачами публікацій були студенти спеціальності «журналістика» та учасники тренінгів із медіаграмотності. Водночас саме вони – цільова аудиторія телеграм-каналу.

– Як залучалися підписники? Як змінювалася кількість підписників?

Найскладніше в роботі телеграм-каналу – залучення нових підписників, оскільки пошуковики в мережі «не бачать» інформації з месенджерів, тобто знайти ці пости в Гуглі за допомогою звичайного тематичного пошуку просто неможливо. На першому етапі ми долучили учасників проекту «За Порогами брехні: випадімо і протидіймо!», насамперед студентів і викладачів спеціальності «Журналістика». Вони надсилали запрошення своїм знайомим; також ми запрошували відвідувачів тренінгів, серед яких були як школярі й студенти, так і люди старшого віку, громадські активісти та внутрішньо переміщені особи. У результаті аудиторія каналу зросла з 50 до 125 осіб. Зважаючи на те, що ресурс функціонував менше року й кількість підписників не зменшувалася, а поступово зростала, це непоганий результат. Серед підписників є люди різного віку й різних професій. Нам вдалось охопити не лише підготовлену аудиторію, а й тих людей, для яких інформація, яку ми повідомляли, виявилась абсолютно новою. Сподіваємося, що вона була й корисною для всіх.

– Якими джерелами користуетесь? На що звертаєте увагу?

Під час пошуку тем для публікацій ми зверталися до відкритих верифікованих джерел – насамперед до офіційних ресурсів та якісних медіа. Часто ідеї підказували самі читачі – наприклад, хтось із мешканців Запоріжжя отримував смс-повідомлення, телефонні дзвінки або поштову розсилку від кібершахраїв, повідомляв нам про це та надавав скріншоти на підтвердження – тоді ми публікували це й попереджали інших читачів про небезпеку. Також ми моніторили анонімні телеграм-канали та демонстрували способи, за допомогою яких вони маніпулюють своєю аудиторією. Коли хтось із авторів натрапляв на фейки, дипфейки, дезінформацію чи недостовірну інформацію в соціальних мережах – ми також про це писали. На жаль, під час інформаційної війни довго шукати такі приклади не доводиться – вони знаходять нас самі.

– Які були труднощі під час ведення каналу?

Найскладніше – долучити нову аудиторію та зберегти вже існуючих підписників, адже утримувати увагу читачів протягом тривалого часу в месенджері досить непросто. В телеграмі існує безліч публічних каналів. На жаль, більшість найпопулярніших новинних телеграм-каналів – це анонімні ресурси, створенням яких займаються не професійні журналісти і навіть не ті люди, які хоч щось чули про етичні норми і професійні стандарти.

«Фейкотрощі» – це не просто гра, а й важлива подія для формування медіаграмотності молоді.

Анастасія Заводюк (СН-311)

«Фейкотрощі» продовжуються: студенти проти журналістів

25 вересня у НУ «Запорізька політехніка» відбувся фатчек-брейринг «Фейкотрощі» для студентів і журналістів-практиків. Тренером-ведучим став головний редактор фатчек-проекту «Без брехні» Олексій Шарабура. Серед запрошених гостей були такі відомі журналісти-практики, як Ольга Вакало та Людмила Долженко. Участь у тренінгу взяли також студенти Запорізького національного університету та Національного університету «Запорізька політехніка».

Фото: Студентське самоврядування НУЗП

На початку були нескладні розминочні завдання на виявлення AI-обробки фотографій та розвінчання дипфейків. Також треба було знайти інформацію та розповісти про подію, зображену на фото. Для цього учасникам довелося використовувати різноманітні сервіси для пошуку фото та виявлення AI-обробки. На жаль, після двох раундів журналістам-практикам треба було йти у своїх справах, тому учасників розділили на дві команди, які продовжили гру оновленим складом.

Потім почалися більш складні завдання з перевірки дописів із соцмереж, пошуку доказів достовірності інформації у дописах. Також учасникам потрібно було визначити геолокацію місця, зображеного на фото. І ще був командний фатчек із аналізу наративів ворожої пропаганди.

Після виконання всіх завдань перевагу в один бал мала команда «Єноти», тому обидві команди одногласно попросили додаткове завдання. По завершенню відведеного на виконання завдання часу почався докладний аналіз аргументів та доказів обох команд. Переможцями стали учасниці команди «Раф», вони отримали в якості головного призу яскраві флешки. А ще дві флешки, що залишилися, було подаровано двом найбільш активним учасникам команди «Єноти».

Владислав Гапіч (СН-313)

Але вони вже мають багатотисячну аудиторію, яка їм довіряє, і переконати людей змінити свої звички і вподобання дуже важко. До того ж, за час повномасштабної війни люди втомилися від надмірної кількості новин і почали обмежувати коло ресурсів, які регулярно переглядають. Є й такі, хто взагалі втратив довіру до телеграму й відписався від усіх публічних каналів, навіть дуже корисних і якісних. Проте маємо надію, що ті підписники, які, не зважаючи на всі ці фактори, обрали «Медіадетокс», часу марно не витратили й почули поради, які допоможуть їм убезпечити себе від загроз в онлайн-медіапросторі.

– Проект завершився, які подальші плани у «Медіадетокс»?

Дуже хотілось би, щоб цей проект продовжив існування і в майбутньому, був корисним для наших підписників, щоб аудиторія й далі зростала й не втрачала інтерес до дійсно важливих тем, адже ніхто не подбає про нашу інформаційну безпеку краще за нас самих!

Дмитро Сасенко (СН-313)

«Фейкотрощі» в дії: боротьба за медіаграмотність

18 вересня в НУ «Запорізька політехніка» відбулася захоплива медіагра «Фейкотрощі», яка об'єднала найкмітливіших учнів гімназії №93, ліцею №23 та студентів Політехніки. Учасники продемонстрували свої знання та вміння у справжній битві за правду.

Школярі й студенти змагалися в кількох турах: розпізнавали фейки в новинах, перевіряли достовірність фото та відео, шукали першоджерела інформації. Кожна команда продемонструвала високий рівень підготовки та креативність.

Фото: Студентське самоврядування НУЗП

Переможцями стали відразу дві команди: учні гімназії №93 та студенти Політехніки. Учні ліцею №23 відстали від лідерів лише на один бал, що свідчить про надзвичайно високий рівень усіх учасників.

Запорізька журналістика сьогодні: виклики та сподівання

У Центрі журналістської солідарності Запоріжжя 10 жовтня відбувся медіафорум. Серед запрошених були представники запорізьких медіа, члени НСЖУ Запоріжжя та студенти НУ «Запорізька політехніка» й ЗНУ. Темою зустрічі стала молода українська журналістика і виклики воєнного часу. Питання широке і включає в себе багато підтем, відтак говорили про медіамапу області, якість контенту, що і як пишуть медіа про війну, про роботу релокованих медіа, взаємодію з молоддю, мотивацію та підготовку молодих журналістів, ринок праці, заняття з менторами, а також про фінансову підтримку видань.

Під час зустрічі студенти могли поставити питання журналістам із досвідом роботи в різних медіа. Власне, найбільшій питанню молоді є

проходження практики та подальше працевлаштування, адже не всі готові брати до себе на роботу журналіста-початківця. Найжорсткіші критерії працевлаштування мають телеканали, адже це муніципальні підприємства і вони мають певні критерії в трудових відносинах. Але студентів другого-третього курсів на практику вони все таки беруть, адже розуміють, що принаймні до кінця навчання стажер працюватиме на каналі.

Більш лояльними до студентства є онлайн-медіа. Ерік Бринза, головний редактор («infofm.zp.ua»), запрошував майбутніх журналістів на практику. На сайті готові і навчити, і працевлаштувати, аби тільки вберегти кадри. Бо, як показує досвід, не всі готові залишатися працювати в Запоріжжі. Багато журналістів-початківців, набувши досвіду в професії, прагнуть переїхати в столицю. Звісно, наше місто не може похвалитися високими зарплатами, а війна лише погіршила цю ситуацію. Також багато журналістів із початком повномасштабного вторгнення виїхали за кордон, тож кадровий голод відчутний.

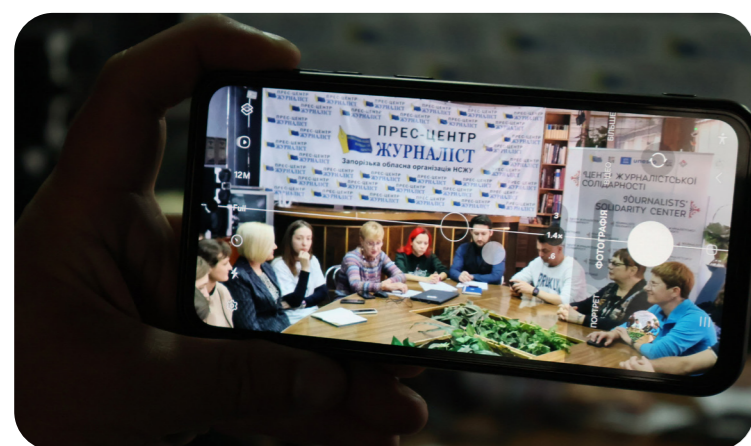
На зустрічі були й представники релокованих медіа. Вони розказали про важкі для колективів часи, ухвалення складних рішень та нелегкий шлях до Запоріжжя. Згадали про свої старту в професії Альона Наталуха (шеф-редакторка «Суспільне. Запоріжжя») та Катерина Ключко (фотокореспондентка «061.ua»). Головним посланцем було: не хестувати будь-якими можливостями для отримання досвіду роботи, бути наполегливими та не опускати руки, коли одразу щось не виходить.

Голова НСЖУ Запоріжжя Наталя Кузьменко нагадала студентам про можливість публікувати свої матеріали на сайті НСЖУ та про курси, тренінги й семінари, які проводяться.

На зустрічі були представники медіа: муніципальний телеканал Запоріжжя «МТМ», «Суспільне. Запоріжжя», «061.ua», «Медіабаза», «infofm.zp.ua», «PIA Південь» («PIA Мелітополь»), «Новини Приазов'я», «Акцент», «Радіо «На дотик», «Трудова слава». Долучилися й журналісти-фрилансери. Модераторами форуму стали Катерина Рождественська (головна редакторка медіа «SODA») та Максим Савченко (співзасновник та головний редактор незалежного медіа «Відбудова. Запоріжжя»).

Текст: Ірина Обухова (СНЗ-312)

Фото: сторінка ЦЖС

«GOGOLFEST. POKROVA» у Запоріжжі: як це було?

Міжнародний мультидисциплінарний фестиваль сучасного мистецтва GOGOLFEST перше приїхав у Запоріжжя. Протягом трьох днів, з 18-го по 20 жовтня, фестиваль під унікальною назвою «GOGOLFEST. POKROVA» збирав навколо себе активних, творчих та мислячих людей – поціновувачів сучасного мистецтва. Фестиваль являє собою майданчик для комунікації між митцями різних сфер, українськими та іноземними формаціями в усіх видах мистецтва. Його головною задачею є сприяння розвитку та популяризації українського мистецтва.

GOGOLFEST представляє продукти таких видів мистецтва: театр, музика, кіно, література, скульптура, візуальне мистецтво, перформанс. А також містить полідисциплінарні продукти – тобто такі, котрі одночасно належать до декількох видів. Наприклад, ті, що поєднують театр, музику та візуальне мистецтво.

Цього року фестиваль проводився із дотриманням усіх заходів безпеки. Через це відвідування подій стало схожим на квест, адже локація не повідомлялася заздалегідь. Багато містян навіть не знали, що в Запоріжжі відбувається якась масштабна подія. Дізнатися, де саме буде проводитися вистава, дискусія чи концерт, можна було лише за добу до проведення заходу, а також придбавши квитки. Кількість місць була дуже обмежена.

Мені вдалося відвідати космологічну виставу «Сонячний народ». Дві дівчини, які прокинулися на Землі, стирали кордони між минулим і теперішнім, стрибавши з одного пласту нашої історії на інший. Ходили по землі на сцені, читали тексти про боротьбу і про війну, затягували сильними голосами Шевченкові рядки «Рече та стогне Дніпр широкий» на фоні підірваної греблі.

У темній залі, наповненій штучним димом, пронизливі голоси дівчат пробирали до мурашок, а відсутність декорацій, окрім візуалізації на екрані, допомагала більше зануритися в історію, яка відбувається на сцені.

Усе це – і про наше сьогодні, і про те, що ця боротьба насправді триває вже декілька поколінь.

Тут ми бачимо дитину, яка кричить, надриваючись: «Тато, не йди!!!» чоловіку, який іде захищати свою країну, а тут – жінку, яка вже гостро відчуває свою самотність, відпустивши коханого... Коли вголос озвучують ті питання, які кожен українець час від часу ставить собі: про біль і долю свого народу, про невизначене майбуття депортованих дітей – розумієш, наскільки гостро це відбивається в тобі сьогодні. А коли ці теми так чутливо обіграні, то починаєш захоплюватися сучасним мистецтвом.

Також у рамках фестивалю «GOGOLFEST. POKROVA» у Запоріжжі в парку Металургів з'явилося «Дерево пам'яті» – металева конструкція, яка зараз представляє собою одне дерево, та з часом може перетворитися на цілу посадку, ставши унікальним меморіальним комплексом. Інсталяція створена в пам'ять про загиблих воїнів російсько-української війни, імена яких містяться на частинах конструкції.

Вхід на фестиваль був вільним за умови попередньої реєстрації на такі напрямки: візуальна програма, освітня програма. Театральну та музичну програму можна було переглянути, придбавши квитки на сайті або в соціальних мережах. Бажаючих відвідати концерт очікував сюрприз – один квиток давав можливість піти на всі концерти одного дня.

Текст і фото: Ірина Обухова (СНЗ-312)

Мова єднає

До Дня української писемності та мови, який відзначають 27 жовтня, пригадаймо найулюбленіші закиди нашій солов'їній та копнемо трохи глибше – туди, звідки все починалося.

Перший документ, який спростовує те, що росіяни та українці говорили однією мовою до XVI століття – двотомний словник староукраїнської мови XIV–XV століття, який видали за часів СРСР.

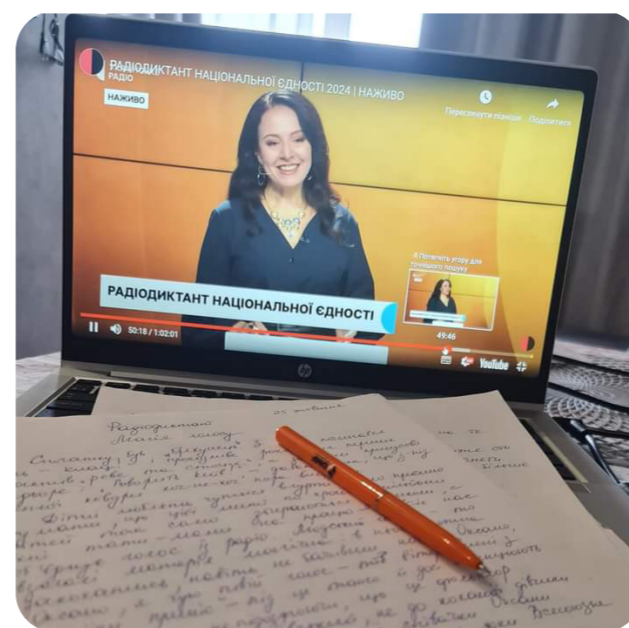

Фото: Ганна Скуртул

Тобто, в українській мові на ті часи вже вистачало власних лише їй ознак для того, щоби скласти такий словник. Значний обсяг специфічних рис української мови сформувався до входження в орбіту польської корони. Для советської, а згодом і російської пропаганди було вигідно казати, що давню Русь населяв один народ, який розмовляв однією мовою. Це підсилює їхній міф про «братні народи», які колись були розділені, та советська влада всіх об'єднала. Насправді ж досі немає достатньо фактів, що вказували б, якою мовою говорили в Київській Русі. Писемні документи, які дійшли до нашого часу, писались не побутовою, а церковнослов'янською – штучною мовою, якою люди не розмовляли. Однак системний лінгвістичний аналіз матеріалів, куди все ж потрапили слова з побутової мови, доводить, що на території Київської Русі побутовали різні діалекти (місцеві різновиди мови).

У своїй праці «Нариси з діалектології української мови» український діалектолог ХХ століття Федот Жилко описав, що «відмінні риси територіальних діалектів Київської Русі, які часто зафіксовані в пам'ятках, починаючи з XII століття стали основою для виникнення трьох слов'янських мов – української, російської та білоруської. Полтавсько-київський діалект став у першій половині XIX століття основою для сучасної української літературної мови». Українська мова не може бути діалектом російської хоча б тому, що давно має свою власну фонетичну систему.

Українська, білоруська, російська, скоріш за все, формувалися не відокремленням від однієї мови, а шляхом абсорбування різних діалектів у межах певних мовних масивів. У випадку української мови – південного мовного масиву Русі.

Перший офіційний «Український правопис» 1928 року за підписом Народного комісара освіти Миколи Скрипника, який зазвичай називають Харківським або Скрипниківкою, використовується як підґрунтя для міфу про штучність української мови. Та ця робота фактично є саме впорядкуванням правопису, а не його створенням. Дивно й те, що так звані «експерти» та «науковці», які посилаються на цей документ, нічого не знають про українську літературу, яка існувала за сто років до виходу Харківського правопису. Представниками якої на той час були Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Леся Українка, Іван Франко, Ольга Кобилянська та багато інших.

Розмови про штучність української мови, її знецінення – улюблений інструмент російських пропагандистів. Закиди щодо штучності виникали ще десятки років тому, і Путін – не перший російський диктатор, який переймається питанням мовознавства. У 1950 році в газеті «Правда» вийшла стаття Сталіна під назвою «Марксизм та проблеми мовознавства». Обидва лідери використали лінгвістичні питання в угоду політичним мотивам. Об'єднує їх і те, що їхні погляди не відповідають дійсності.

Та якщо ми просто закриватимемо очі на такі події, то одного дня ризикуємо прокинутися в такому світі, де вже ніхто не зможе відрізнити правду від брехні.

Скріншот: Українське радіо

Українська мова єднає людей по всьому світу. Яскраві тому приклади – забіг «Біжу за мову» та щорічний радіодиктант національної єдності, який цього року відбувся вже 25-й раз поспіль. Текст «Магія голосу» письменниці Оксани Забужко читав поет та нині військовий Павло Вишебаба. Писали радіодиктант і студенти та викладачі НУ «Запорізька політехніка».

Наша мова прекрасна, у ній закладений гігантський потенціал, який містить у собі дивовижне розмаїття барв та відтінків.

Ірина Обухова (СНЗ-312)

Куліса подкасту: зазираємо в бекстейдж команди «Ніде правди діти»

Відкриваючи простір, де ми робили епізод, відтягуємо кулісу. Опиняємось у кімнатці Олександра Носка, на столі – мікрофон, ноутбук та чашка чаю. Щойно він начитав один із епізодів та згадує, як давалися йому перші випуски, коли треба було підбирати підложки та придумати однаковий вступ для всіх епізодів, зробити фірмовий стиль. Чай уже остигає, на ноутбучі смікаються маленькі графіки, у повітрі звучить джінгл. «Озираючись на перший сезон, помітно, як ми виростили за другий. Я задоволений тим, що за 15 випусків нового сезону ми спробували, мабуть, усі ідеї, які планували і які через різні причини не встигли втілити у першому. Відчуваю, що став набагато впевненішим і маю надію, що це чути й у голосі». Олександр переслуховує свою начитку передостаннього епізоду в сезоні; думає, що вставити у звуку та затримувати погляд на своєму сценарії – про теорії змов – начебто, складно придумати більше... «Загалом другий сезон видався дуже насиченим. Як тематично, так і у звуковому плані. Часто процес створення захоплював і приносив задоволення, інколи – хвилювання, коли не встигав дописати сценарії у поїзді чи домонтувати до ранку. Але другий сезон все одно відчувався інакше. Особливо через поповнення у нашої творчій команді. Кожного разу сміявся з мемів про мавп, які надсилали у наш спільний чат».

Говорячи про мему, ми всі натрапляли на штуки, які резонують команді: приколи про мавп, про вічні правки, які називали дозправками, переправками, правками правок, але в другому сезоні стали трошки серйознішими – чітко робили сценарії, признавали делайни, обговорювали епізоди та створювали величезний список джерел, які можна перетворити у додаткові матеріали. Щоб тримати увагу слухачів і слухачок – пробували короткі форми опитувань у shorts. Юлія Роншина починала з опитувань ще з першого сезону, однак у другому це трансформувалося у відеоролики та нові тлумачення знайомих тем. Адже є своя цікавинка у тому, щоб запитувати людей на вулиці: що вони думають про тему або чи чули про неї взагалі. «Мені сподобався 2-й сезон, він був потужний і класний; і я дуже рада, що долучилася й продовжила працювати в команді. Ми знімали класні опитування – щоразу легше і легше спілкуватися з людьми. Це був крутий досвід. Бувало, що я йду, бачу людину і розумію, що зараз вона мені відмовить – і так і стається. Спілкуватися з людьми – корисний досвід. Після опитування я завжди розповідаю, що займаюсь подкастом; і багато людей при мені гуглять та підписуються. І це дуже круто розповідати людям, які зацікавлені». Своєрідною фішкою другого сезону було те, що до деяких випусків запрошували експертів.

Наші гості зробили епізоди професійнішими та більш виваженими, хоча знайти хорошого експерта дорогого вартує. Ми запрошували і еколога, і експерта з кібербезпеки, і історика, і медійницю, і психологиню. У випуску, що писала Анастасія Заводюк, задачею було розказати про те, як ми можемо говорити з дітьми про новини; і для цього варто було працювати з цитатами психологині та влучно вмонтувати їх у розповідь. Анастасія долучилася до 2-го сезону й одразу вибрала працювати зі

складнішим варіантом. Розказує, що 2 сезон був чимось нереальним. «Слухаючи перший сезон, мені було дуже цікаво побачити внутрішню кухню команди подкасту. Я дуже щаслива, що мала можливість потрапити до команди. Стільки людей, думок та ідей. Це класний досвід! Мені сподобалася підтримка людей. Вперше я створювала сценарії, дуже нервувала, але, отримавши теплі слова підтримки, стала впевненішою у собі. Не вірився, що так швидко пролетів час і другий сезон закінчився. Сподіваюся, що третій не за горами!»

Створювати сценарії – це особливий досвід, який надовго засідає в голові. Найбільше їх написала Ганна Кавун, яка раніше, під час навчання, працювала над випусками спеціальних радіорепортажів. «Коли писала сценарії, мріяла про закінчення проекту, бо інколи муза покидала мене; не знала, чим це доповнити випуск. Та коли ми випустили останній епізод, стало якось дивно й сумно на душі: невже це фінал? Невже не буде більше веселих вечірніх зумів? З'явилося багато вільного часу на відпочинок, філософські думки; але я вже настільки звикла до обговорення сценаріїв, що мені той відпочинок не дуже й потрібен». Ганна говорить, що вже думала: «Чому тут можна навчитися, стільки проробленої штучного інтелекту, а також лайфхаки для просування медіапродукту в мережі. Здавалося б, усі теми розкрили в 1 сезоні, а тут з'являються нові ідеї для 2-го. Не знаю, чим ми надихаємось мабуть, жагою до об'єктивності та бажанням розказати про медіакультуру – всьому світу. Другий сезон збільшився за кількістю вражень та емоцій. Пам'ятаю, як я відмовилася брати в ньому участь, але запропонувала тему до одного з випусків – і понеслося. Що я тільки не робила: писала сценарії, пропонувала ідеї для випусків інших учасників, начитувала репліки, генерувала кілька обкладинок. І кожен випуск – це все одно командна робота, бо дуже багато зусиль докладали колеги. Одного разу я збиралася записувати гучні заголовки про підлив ЗАЕС, але дуже захворіла, майже не могла говорити. Все одно записала, бо не мала права підводити команду».

Сценарії давалися легше або важче, але випуски треба просувати, а з темою медіаграмотності це не так просто, бо потрібно щоразу придумувати суміжну тему і запаковувати контент за ключовими словами. У нас були випуски про медіадієту – напишемо про схуднення, про екоПСО – значить, вставляємо про ЗАЕС, бо багато людей бояться загрози, а ми створимо якісний контент, щоб трошки розказати, як усе насправді, і підлаштуємо запити під тему. Анна Черевата розказує, що було цікаво оптимізувати пошук у ютубі за ключовими словами, які справді гуглять люди, бо ми робили такий класний контент, який не міг не зацікавити слухачів. «З випуску у випуск ми розкривали важливі теми, намагаючись вмістити у 10-15 хвилин найкориснішу та найцікавішу інформацію. Певно, що найбільше запам'яталося мені у роботі під час проекту – креативи з обкладинками». Анна говорить, що це була неймовірна можливість долучитися до створення важливого і потрібного – особливо зараз – контенту, бо російська пропаганда не спить.

Крім того, щоб люди шукали те, що ми робимо, важливо також зацікавити їх епізодами. Цим займався наш дизайнер Денис Банас – створенням спільного стилю, монтуванням довгих роликів із опитуваннями мешканців Запоріжжя та роботою з обкладинками. «Мені дуже подобається те, що в нас виходить. Кожен член команди докладає зусиль, щоб допомогти і вкласти свою частинку в цей проект. Монтаж та обкладинки йшли добре, тому що це те, чому гарно розбираюсь. Буде присмню, якщо люди завдяки цьому проекту дізнаються багато корисної інформації». Для того, щоб сценарії не були прісними, ми збиралися на спільні зуми, де вирішували, чого не вистачає. На цих обговореннях з'являлось багато ідей, бо креативний брейншторм не зупинити. Але також важливим було помічати маленькі помилки, одруки і деталі – і цим займалася Ірина Обухова. Неодноразово вона помічала помилки, які ми встигали виправити в останній момент. Ірина писала свої сценарії, і вони були глибокими, із класним зануренням у тему! «Другий сезон подкасту був шикарним! Після завершення першого сезону стало якось сумно, не вірилося, що вже все. Аж тут я дізналася про старт другого сезону й дуже зраділа! Вважаю, що, окрім аудіальної насолоди від усіх тих звукових ефектів, які було використано для епізодів, просвітницька місія теж виконана на високому рівні! Приємним досвідом для мене стала також злагоджена робота команди, коли кожен вносить свою частку в спільний проект». Ірина долучилася до подкасту у другому сезоні. «Мені дуже цікаво було спостерігати за розвитком подкасту в першому сезоні, а в другому, коли я стала вже частиною команди, додалося ще й хвилювання за те, як сприймуть слухачі. Чи будуть коментувати і що писатимуть? Скільки буде прослуховувать, скільки додася нових підписників? Зворотний зв'язок важливий, і цікаво дізнаватися думки, на які ми нашоуємо слухачів».

Говорячи про зворотний зв'язок, нам важливо розвиватися і змінювати дизайн епізодів, тому треба не боятися експериментувати. У другому сезоні ми вирішили додати ще один голос подкасту для окремих вставок – ними займалася Юлія Слободенюк. «Стати голосом джінглу – це взагалі для мене відкриття, неочікувано було. Але для мене ніби знак, що я рухаюся туди, куди треба, хоча не виходить приділити стільки уваги, скільки хотілося. Також для себе зробила висновки, та попри нестачу часу почала робити щоденно вправи для дикції, аби покращити свою вимову». Юлія також займалася сценаріями та не боялася вчитися й пробувати нове. «Пропозиція щодо участі в пості була несподіваною, але присмню, а досвід у створенні подкасту, впевнена, мені обов'язково знадобиться. Викладачка, яка була наставницею і кураторкою – Ганна Скуртул – неабияк підбадьорувала та надихала. Вдячна всім, хто бере участь у подкасті «Ніде правди діти», оскільки вважаю, що цей проект неабияк потрібен нашим громадянам сьогодні».

Складати ці пазли до купи може бути цікаво. Коли люди пробують нове і розказують, що хочуть робити щось інше, Ганна Скуртул спрямовує у правильне русло, намагається не смикати без потреби і на обговореннях згадує цікаві моменти, якими можна доповнити епізод у сценаріях. «Весь другий сезон «Ніде правди діти» – це одна з можливостей

для всіх нас популяризувати медіаграмотність під час великої війни. Цінно, що ми не просто розвивали тему інфоігієни, шукали і втілювали нові ідеї, але і створювали простір для діалогу, пошуку правди та критичного мислення». Спільна місія важлива, але результат складається з менших етапів, які нам треба було пройти усім разом. Ганна Скуртул говорить, що цінує творчу команду, пишається талантами різних людей знаходити теми, ідеї й потім усе це втілювати в життя – як кожен і кожна докладали багато зусиль і часу, щоб наші слухачі щодвигали чули: «Вітання всім, хто небаїдує до чистоти інформаційного простору». Попереду ще багато цікавих тем, діалогів, командних зумів, бо запал вже не зупинити.

Говорячи про бекстейдж, є ще й момент постпродакшну, коли люди вже зробили все можливе і очікують на диво – щоб їхній продукт побачили! Звісно, є вже ідеї на наступний сезон – наприклад, Юлія Роншина говорить, що було б круто в 3 сезоні зробити, щоб ведучих було декілька (хоча б двоє), щоб вони були як співрозмовники; – і додати жіночий голос. Про це можна подумати надалі, але зараз можна видихнути, бо сезон завершився! І це все таки свято! Хтось займає себе у цей у час випічкою, хтось дописує свої тексти, хтось дивиться серіали, хтось розслабляється у ванній. Наш голос подкасту Олександр Носок говорить, що не помітив кінець, бо недавно дописував текст, а коли здав, увечері нарешті зміг подивитися серіал про відьом, запалити свічку зі смаком кавуна, яку беріг ще з літа, і послухати музику, паралельно моніторячи російські пабліки. Зараз можемо відпочивати, а що буде далі – життя покаже.

Головне, щоб історія закінчувалася добре. Я займалася веденням ютуб-сторінки і додатковими матеріалами весь цей час, але відчула, що мені цікавіше писати сценарії, будувати тексти і переходити та піарити епізоди. Хоча мені було складно і перші сценарії виходили жакливими. У такому проєкті важливо фіксувати ці злети й падіння для самих себе та не боятися пробувати нове і хотіти різного. «Вас можуть дурити, та ніде правди діти» – у серці назажди! Куліса подкасту зачиняється, але, можливо, це ще не фінал...

Фрески, горщики та голуби: репортаж із мистецького фестивалю «БойчукFest»

Коли б мені сказали: «Ти гулятимеш на творчому фестивалі в Києві, зробиш пташок із тіста, а потім будеш викладати вітражі та розглядати дивні експозиції поруч зі зруйнованим корупсом спортзалу» – то я б не повірив. По-перше, які фестивалі? По-друге, який Київ? По-третє – в сенсі, пташки з тіста?.. Солоного, як у третьому класі?

Тим не менш, так все і сталося – тому я тут, у Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука. Тут щороку проводиться власний фестиваль – БойчукFest, який збирає докола студентів та викладачів. Це здебільшого локальна подія, до якої рідко залучаються ті, хто поза мистецьким життям цього закладу, не зважаючи на відкритість та вільний вхід.

Усього фестиваль триває 4 дні – з 11-го по 15 вересня. У цей час можна відвідувати майстеркласи, слухати лекції та дивитися фільми в бібліотеці, а також знайомитися із тими, хто тут вчиться і працює. Програма доволі насичена, тому неможливо відвідати абсолютно все – але дехто все ж примудряється, ніде довго не затримуючись.

Першого дня у мене було знайомство – скоріш навіть пере-знайомство, бо мені тут раніше доводилося бути на інших лекціях. Відкриття було звичайним – адже акцент ставиться на програмі, тому ніхто не робив його помпезним та урочистим. Стисло дякують за допомогу в організації фестивалю, згадують коротку, але цікаву історію цього заходу, оголошують програму та на чому в ній акцентується увага. Тут збирається натовп студентів – відчуття дійсно примне, наче ти в колі близьких тобі людей відвідуєш якийсь концерт чи щось інше. Потім вони розсіпаються: хто – на навчання, хто – з дозволу викладачів – оглядати вже відкриті виставки та розмовляти про щось своє.

Перше, за чим сюди приходять – це виставки. Виставки, виставки, виставки – десь третина всієї програми присвячена саме їм. Це тематичні роботи студентів, які беруть участь у різних міжнародних та всеукраїнських конкурсах: INTER INTRO BOOK PRINT, «Майбутнє України» та інших. Також є окремо взяті роботи, які презентувались у рамках окремої виставки сучасного мистецтва «Стан невагомості» від самої академії – їх розташували прямо у дворі, у самій глибині. Туди заходять тільки ті, хто цього прагне. Загалом мистецтво важко описувати на папері, це варто бачити наживо. Автори використовували всі можливі техніки – від олії до емалі, від колажу до поталі... Акварелі, вітражі, графічний дизайн – неможливо навіть назвати все, що там було.

Окремої уваги заслуговує виставка «Цінність моменту», присвячена скетчам та замальовкам аквареллю, які зображують один із корпусів академії, зруйнований унаслідок попадання ракети 25 березня цього року. Тоді була повністю розтрощена спортзала, пошкоджена частина аудиторій та вибито практично всі шибки головного корпусу. До сих пір там тривають ремонтні роботи.

Усі виставки можна відвідувати як під час фестивалю, так і після його закінчення, тому люди не поспішають – заходять після лекцій або майстеркласів, щоб неспішно насолодитися сучасним мистецтвом. Але БойчукFest не обмежується виставками. Тут можна також послухати лекції на мистецькі теми, які читаються здебільшого в бібліотеці академії.

Перша лекція демонструється на одному маленькому комп'ютері – який, здається, не один курс пережив – усі гуртуються довкола нього, як жителі замку біля отого єдиного багаття. На екрані, як на каруселі, міняються картини, фотографії, що супроводжуються коментарями. Темою цієї лекції були невідомі фрески Михайла Бойчука, що зберігались у маленькому селі на Львівщині (туди він приїжджав у 1920-х роках).

Усе це розкаже приємний чоловік, який представився як Олександр Георгійович Босий, доцент кафедри мистецтвознавства та мистецької освіти. Демонструючи чимало кількості фресок самого Бойчука, він паралельно розкаже історію власної подорожі до одного з далеких монастирів, де знайшли ті самі невідомі твори мистецтва. Згадує про колишніх друзів, знайомих, які були дотичні до цього досвіду, про маловідомі художні школи Степової України, про трипільську культуру...

Загалом ставлення до особистості Бойчука в академії – більш ніж поважливе. Для викладачів та студентів він є своєрідним символом непорушності та сили мистецтва навіть після репресій та спроб знищити його. Академія також пережила багато змін: руйнування, реконструкції, перебудову, боротьбу за власне існування та навіть спробу злиття її з іншим університетом...

Друга лекція – «Людина високого духу – Алла Горська» – була присвячена силі та стійкості цієї мисткині, її складному життєвому шляхові та таємниці її смерті. Наразі існує безліч теорій щодо того, як саме і хто саме вбив її; але те, що її творчість вплинула на розвиток монументального мистецтва України – беззаперечний факт. Відомий її вітраж «Шевченко. Мати», наприклад, був знищений адміністрацією Київського університету, де він розташовувався, через сприйняття його як «ідейно хибного». Лекцію прочитала заступниця генерального директора з наукової роботи Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» Тетяна Шептицька. Цікаво, що Горська активно займалася питанням Биківні та вбитих там людей, за що сама, скоріш за все, і поплатилась життям.

Також тут проводять майстеркласи – це окрема тема для розмови, бо там треба щось робити, а не лише слухати. Здебільшого вони проходили в аудиторіях та ангарі, де є необхідні інструменти та матеріали.

Перший майстерклас, який мені вдалося відвідати – «Гончарне коло». Взагалі гончарне коло весь час стоїть у холі академії, але в дні фестивалю воно збирає навколо себе набагато більше людей, аніж зазвичай.

Воно вписується в антураж так само, як велична статуя Аполлона поруч з кав'ярнею, де продають непогану каву та паніні. Зазвичай за колом ніхто не працює – гончарна справа є доволі брудною та вимагає великих зусиль; але на час фестивалю його увімкнули. Щодня можна було побачити там купу студентів та чоловіка в типовому фартусі гончара з руками по лікоть у глині. Це один із викладачів кафедри художньої кераміки та скульптури на ім'я Ігор Карук.

«У будові гончарного кола немає нічого складного, – каже він, обходячи групу, – коліщатко – потужність, перемикач – умирати-вмирати. Можна і з першого разу навчитись». Але не все так просто, як він описує – глина вислизає з рук, фарба нерівно лягає, а при сушці наприкінці весь результат може вкритися тріщинами... Але це нікого не бентежить. Навіть після закінчення майстеркласу дехто все ще сидить та намагається вдруге, втретє створити власні шедеври – це не заборонено, поки хтось контролює процес.

Наступним був майстерклас із виготовлення весільних голубів із тіста. Він проходив в одній із аудиторій, типовій для більшості подібних закладів: столи, комп'ютер, мультимедійна дошка; а посеред цього всього – невеликого зросту жінка в національному вбранні. Їй нам представляють як дослідницю традиційного українського хліба Людмилу Костенко. «Хліб, – каже вона під звуки української весільної музики, – завжди був важливим у житті українців, а особливо – на весіллі. На це свято готували велику кількість виробів із тіста – зокрема короваї та пташок, які мають нести щастя та удачу для майбутнього подружжя. Вважалося, що їх має готувати тільки жінка, яка була щаслива у шлюбі, щоб передати це іншим родинам». Тісто знаходилося в аутентичних українських горщиках поруч із короваєм, який потім поділили на всіх учасників. Тісто в руках доволі приємне, але з часом воно почало склеюватися, тому частина голубів вирішила «відпочити» та розпластатися на столі. На це всі реагують з гумором, а наша лекторка зазначає, що «важко зробити гарне тісто, яке б стояло пів дня в одному й тому ж стані». За її словами, те тісто вона робила сама, і його легко можна повторити за власним бажанням. На жаль, мої голуби не пережили прогулянки академією і склеїлись між собою, як деякі закохані на лавках вечорами.

Наступна зупинка подорожі майстеркласами була вже через декілька днів і виявилася кінцевою.

Якщо вийти з аудиторії на першому поверсі, пройти навколо корпусу та повернутися в різнокольорові двері – ви знайдете скарб у вигляді ангару.

На перший погляд страшний та непримітний, він є своєрідним клондайком для всіх творчих людей. Тут ви можете знайти купу робіт студентів, матеріалів для вітражу та мозаїки, мідні пластини для офорту, деякі журнали та цікавий балкончик угорі.

Саме тут проходить останній майстерклас – вітражний. Його проводить викладач кафедри монументального та станкового живопису Олександр Богомаз – людина розумна та доволі ексцентрична, про яку знають навіть поза академією.

Вітраж – один із способів прикрашання вікон за допомогою спеціального скла та фарб. Виглядає дуже яскраво при потрапленні сонячного світла. Існує чимало видів технік обробки скла – емальовання, ф'юзинг тощо – проте найвідомішою є техніка «тіффані», що характеризується використанням випуклих скелець, так званих «гудзиків», та обробка їх в різні способи. Така техніка більш тонка та вимагає ажурності. Загалом вітраж вимагає точності, сміливості (бо працює зі склом) та обережності, але результат вартує затрачених зусиль. Майстерклас проходить в атмосфері зосередженості: одні ріжуть скло, інші його шліфують, треті обробляють краї спеціальною стрічкою, далі – на склеювання та обробку металевих швів поталло. Виходить міцно, але мета створити певну конкретну картину нема – усе це буде під час навчального процесу. Якщо ж тобі нудно чи ти чекаєш своєї черги – можна прочитати журнал про дизайн інтер'єру або вітраж німецькою мовою.

Але все колись закінчується, тому останній день фесту сповнений трішки сумним та типово осіннім настроєм. Біля амбару, де розташована майстерня, збираються люди. Світло від ламп, що стоять збоку та звисають згори, приваблює, як комах на вогонь. Тут проходить закриття – неофіційне, скоріш виступ для своїх від місцевого гурту «222», він складається з викладачів, які паралельно з основною роботою ще й виконують власні пісні. Над їхньою сценою – також виставка під назвою «Половання на Актеона», представлена одним із музикантів та вокалістів цієї групи, викладачем кафедри монументального і станкового живопису Андрієм Дудченком.

Пісні гурту «222» розказують про творчі та особистісні муки, про ментальні та психічні проблеми, про кохання та загалом про життєві негаразди, які трапляються з кожним. Студенти завжди в захваті від їхніх виступів, але сумно зауначають, що «222» не хочуть записувати власний доробок та публікувати десь. І виступають рідко, востаннє це було аж пів року тому.

Згадується чомусь ще відоме «так не хочеться їхати з Криму, з Алушти, тут так затишно і по-домашньому», що зазвичай використовується в гумористичному контексті, але тут... Тут дійсно така атмосфера – домашня та затишна. Ти майже нікого не знаєш, але тут майже всі тобі рідні. Більшість до тебе прихильна, навіть якщо ти не з академії, а просто зацікавлена особа. Можливо, через рік я знову сюди повернуся, бо мені вдалося тут знайти друзів, знайомих, долучитися, хоча і ненадовго, до мистецького руху, спробувати щось нове та зробити висновки.

Воркшоп, або Пригоди у Львові

Дводенне навчання, Львів, подорож із подругою... Це привало мене зареєструватися на воркшоп «Конструктивна журналістика: як створювати журналістські матеріали, які допомагають людям». Лектор – журналіст і директор із розвитку медіагрупи «Накипіло» Віктор Пичугін. Минув тиждень, і на електронну пошту прийшов заповітний лист із підтвердженням про реєстрацію. Емоції переповнюють – і я розумію, що ми все ж таки рушаємо до Львова.

Нас їхало троє: я, моя одногрупниця Настя та Марія з третього курсу. Ми давно не подорожували потягом, але ця атмосфера того варта. Майже кожної зупинки виходили на вулицю подихати свіжим повітрям, розім'ятися та подивитися навколо. Кожне місто має свою красу та привабливість.

День перший

Зійшовши з потягу, ми замовили таксі до готелю. З першої ж хвилини нашого перебування у Львові місто зачарувало нас. Ми не могли відірвати погляду від стародавньої архітектури, жвавих людей, затишних кафе та цієї бруківки... Та, як це буває у подорожах, таксист переплутав адресу, тож ми звернулися до нашого рятівника – Google Maps. Розуміли, що сьогодні маємо відвідати багато локацій, бо навчання починатиметься тільки наступного дня – тому, переодягнувшись, почали шукати, де знаходиться Будинок вчених. До закриття залишалося приблизно пів години, йшов дощ, а ми прямували саме туди. Це була неймовірна атмосфера, неначе брали участь у якомусь балі.

Далі, блукаючи вулицями, натрапили на Церкву Пресвятої Євхаристії. Мені не дуже хотілося туди заходити, але Настя потягнула. Потрапили на вечірню службу. Перші думки: «Як правильно хреститися?» Віряни починали хреститися, а ми – за ними, і так продовжувалося, поки не побачили чергу до священника. Настя дивиться в мої перелякані великі очі та пропонує піти туди й отримати хрестик священною водою на чолі. Зрозумівши, що я не хочу, іде сама. Настя з червоною помадою на вустах очікує хрестика на чолі, але отримує причастя у вигляді хлібчика з винцем, прямує не туди й розуміє, що щось точно пішло не так. Ми швидко втекли з того місця, сміючись від сорому та абсурдності ситуації. Більше не підемо на вечірню службу...

Вечір закінчився вечерею в ресторації «Фауст» та очікуванням наступного дня.

День другий

Навчання розпочалося о 9-й ранку. Тридцять сонних, але зацікавлених людей знайомилися, обговорюючи побутові проблеми, з якими стикалися нещодавно. Працювали у групах, перетворюючи звичайні замітки у формат журналістики рішень, відтворювали образи цільової аудиторії та шукали актуальні теми для матеріалів. Після навчання нашою ціллю було діратися до Високого замку, де неймовірний вид на все місто. Дорогою зайшли в Жіночий монастир. Ми знову потрапили на вечірню службу, але швиденько оглянули оздоблення монастиря та пішли далі. Діставшись до місця, запитали людей, де саме знаходиться оглядовий майданчик. На жаль, з початку повномасштабного вторгнення він не працює... Тому, засмучені та втомлені, пішли до Оперного театру пофотографувалися, завітали до Львівської майстерні шоколаду, накупили сувенірів та попрямували в готель. Ідеальне завершення вечора.

День третій

Прокинувшись, усвідомили, що сьогодні – останній день нашої подорожі, а ввечері чекає потяг додому. Після швидкого сніданку вирушили на навчання. Знову поділилися на групи та активно працювали над своїми проектами, удосконалюючи ідеї та обговорюючи кожну деталь. Атмосфера була продуктивною і водночас надихаючою.

Після завершення роботи кожна група презентувала свій проєкт, і це було захопливо – побачити різні підходи та креативні рішення. По завершенню навчання ми отримали сертифікати.

У потязі ми познайомилися з милою парою. Вони розповідали про свою онуку, яка вчиться у десятому класі та не знає, який у майбутньому обрати університет. Тож ми активно рекламували нашу Запорізьку політехніку.

Приїхавши в Запоріжжя, розумію, що подорож до Львова подарувала мені не тільки нові знання та досвід, але й масу позитивних емоцій. Я повернулася додому відпочилою, натхненною і з великим бажанням розвиватися. Ця подорож стала справжньою пригодою, яку згадуватиму ще довго.

Текст і фото: Анастасія Заводюк (СН-311)

Рекрути

У Запорізькій обласній універсальній науковій бібліотеці відбувся показ і обговорення стрічки Любомира Левицького «Ми були рекрутами»

30 вересня студенти й викладачі спеціальності «журналістика» взяли участь в обговоренні стрічки Любомира Левицького «Ми були рекрутами». Фільм ще не представлений широкому загалу, але ми змогли переглянути його, скориставшись запрошенням Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки.

Поряд із нами в укритті (через постійні обстріли показ відбувся у відносно безпечному місці) знаходилися ветерани – колишні військові, які з перших днів пішли захищати країну від агресора. Кожен розповів нам свою життєву історію та згадав, що було найскладнішим за період служби. Максим Кушнір у березні 2023 року був поранений та звільнений у запас через непридатність до військової служби. Разом зі своїм товаришем та побратимом Максим створив благодійну організацію «БФ «Рубікон волі», яка стала опорою для багатьох ветеранів. Їхня робота не обмежується лише консультаціями, вони створили цілу систему підтримки, що включає юридичну допомогу, психологічну реабілітацію і навіть допомогу в працевлаштуванні.

Борис Шипота, ветеран з багатим досвідом, відомий серед побратимів як Дід, не лише брав активну участь у бойових діях, але й був духовним наставником для молодших солдатів. Його лідерство у мобільній вогневі групі було взірцем самовідданості та відваги. Після завершення служби влітку 2024 року Борис не втратив зв'язку з військовим братерством, а перетворив свій досвід на допомогу іншим, працюючи радником голови Бердянської РДА з питань ветеранської політики.

Олександр Двояковський, який до повномасштабного вторгнення займався бізнесом, у лютому 2022 року став добровольцем. Він приєднався до Збройних Сил України, де його шлях розпочався у новоствореній 23 бригаді. Там він не тільки став командиром самохідної артилерійської установки (САУ), але й проявив себе як лідер і натхненник для своїх підлеглих. На авдіюському напрямку, Олександр провів два тижні, інтенсивно навчаючись керувати новітньою технікою «Паладин», яка вимагала від нього не тільки технічних знань, але й стратегічного мислення. Після отримання поранень, які вимагали тривалого відновлення, Олександр прийняв важке рішення звільнитися зі служби.

Після перегляду стрічки хлопці розповіли, що воювали пліч-о-пліч з її героями, хоча й зазначили, що режисер додав до реальних історій чималу частку художнього вимислу. Тож про що фільм?

У документально-художній стрічці «Ми були рекрутами» всі герої є реальними бійцями бригади, лише головну роль виконав 19-річний актор Борис Савенко. У фільмі він має позивний Журналіст. За сценарієм, Борис кинув навчання на факультеті журналістики, пройшов курс молодого бійця у Третій штурмовій бригаді й вирушає з побратимами на фронт. Дорогою колишній студент спілкується з бійцями легендарного підрозділу: Доком, Хатою, Сходом, Дациком, Тогою, Істоком, Хмурим та Хельгою. Штурмовики розповідають про себе: про те, що дає їм мотивацію та про своє ставлення до служби. Завдяки інтерв'ю герої змогли розкрити себе перш за все як звичайні люди, а не лише як військові. Це додає фільму особливої реалістичності, оскільки глядачі можуть побачити справжні емоції та переживання людей, які насправді зіткнулися з викликами військового життя. Найбільше запам'яталась історія одного бійця з позивним Істок. Він приєднався до Третьої штурмової бригади у найтемніші часи, коли країна зіткнулася з повномасштабним вторгненням. Істок не просто брав участь у боях – він став інструктором, передаючи свій досвід молодим бійцям, навчаючи їх виживати та перемагати. Його шлях був нелегким, кожен день був випробуванням на міцність духу та тіла. Істок став символом того, що військовий інструктор може бути не лише вчителем, а й наставником, який формує характер своїх підопічних. Він наголошує, що автомат – це лише інструмент, а справжня зброя – це сам боєць, його рішучість та воля до перемоги. Історія Истока – про те, що війна не романтизується, вона показує реальність смерті, бруду та крові. Але водночас – і про те, що навіть у таких умовах можна зберегти людяність, знайти силу захищати свою країну та бути прикладом для наслідування.

Кожна розмова з учасниками Третьої штурмової групи є захоплюючим оповіданням. Тоха акцентує увагу на тому, що бійці Третьої штурмової – це звичайні хлопці з наших дворів, а не міфічні істоти з легенд. Ісход і Хельга діляться, що війна – це не просто відео в соцмережах та популярні тренди, але також піт, кров, і бруд без жодної романтики. Док, розповідаючи про втрату товариша, наголошує, що війна несе з собою смерть. Хата, Дацик і Схід підкреслюють, що справжній воїн – це не той, хто має величезні м'язи, а той, хто може зберігати холодний розум, зосереджуватися на місії та володіє міцними вольовими якостями.

«Ми були рекрутами» – це фільм, який не залишає байдужим і змушує кожного з нас замислитися над власним внеском у загальну справу миру та безпеки.

Текст і фото: Діана Шкода (СН-311)

Дерево без листя

Сьогодні пройшлася парком Металургів. Їхала туди навмисно, щоб побачити те нове «Дерево пам'яті», яке у нас урочисто відкрили.

Здавалося б, не на часі, та – на часі, насправді. Пишуть, що кожна тоненька трубочка містить на собі ім'я полеглого в російсько-українській війні бійця. І тут мене вкотре огортає сум. Це зараз війну війною називають, як з 2022-го нас уже конкретно кляті сусіди бомбити почали. А з 2014-го що то було? Шкодою за кожною скаліченою людиною, за кожного полеглого мені сумно. Багаті жирують, крадуть, обманюють, як і раніше то було. Тільки зараз роблять щось на кшталт «викриття»... Ну таке, як на мене... Хіба хтось не знав? Одні оформляли липові довідки, інші проводити липові операції по рахунках, комусь вдалося офіційно дістатися до «годівнички». А прості люди на лікування захисникам збирають, на допомогу нашим бійцям. Так мені вже все це остогидло, якщо чесно.

Я уявляю, як хлопцям іноді (а може й часто) кортить розвернути свої оті штуки на Раду та пальнути як слід разок. Разочок, але залпом і всім разом. Оце було би шоу. Більше наступникам би не хотілося красти... та все це мої думки лишень.

Насправді ж як кради, так і крадуть, так і крастимуть. Корумповане – все і скрізь. Навіть на їжі для хлопців обманюють. То що вже казати про решту?

Отже, стою я під тим Деревом пам'яті й слухаю, як вітер колише оті тоненькі трубочки, на яких написані імена наших героїв.

Герої... хтось пішов добровольцем, когось визвали повісткою, когось упіймали й написали листок на проходження ВЛК. Хто як туди потрапив, та результат печальний і сумний

– тоненька трубочка на металевому дереві, яка б'ється об такі самі трубочки поруч і видає цей пронизливий звук. Чимось нагадує музичний інструмент. Скільки тих трубочок ще повісять? Представники влади кажуть, що в подальшому це буде ціла посадка дерев. Скільки-скільки полеглих хлопців? Що ви кажете? Більше трьох тисяч трубочок буде коливатися на вітрі? А тим часом якийсь пузатий веприк знову виводить кошти на офшори. Його син давно вже в Португалії, чи десь там ще – у Швейцарії, наприклад, чи в Швеції (чомусь на «Ш» мене сьогодні потягнуло).

І як тим матерям, що поховали синів своїх, жити далі? І для чого? Чим розрадити ті видихи журби і сльози згаслих очей?

Посадка металевих дерев та трубочки з іменами... Гарно звучить, цікаво виглядає, та все це – німа сцена, як на мене. Нема відповідей, нема плану суттєвого щодо нашого майбутнього. Як у 1991 році якийсь іноземне видання писало, що українці прагнуть незалежності, та ніхто не знає – що воно таке і з чим його їдять. Ніхто не має чітких планів на побудову тої незалежності. Ви маєте рацію, шановні, ніхто тих планів і досі не має. Як і розуміння – що робити далі? Якесь сліпо-глухо-німі «партнери», які взагалі не зацікавлені в нашій подальшій долі. Якесь нові «старші брати», які дивляться на нас згори і кажуть знову: «Усе ви не так робите». Якесь довбане дежавю переживає знов моя країна.

Але є ті трубочки на вітрі, є ті згаслі вицвілі очі і є скалічені долі людей, які вже не стануть письменниками, лікарями, науковцями, адже їхні тіла і душі до смерті понівечені цією війною. Як ті будинки, які руйнує російська армія щодня. Вони просто день у день закидають наші будинки снарядами. Вони стирають наші міста й наші спогади. Коли якийсь спогад довго не дістають із пам'яті, він стирається. Так зітруться й ті імена на трубочках, однією з яких днями мало не став мій друг. Сашко лежить зараз, обпечений фосфорним снарядом, у лікарні. Він замотаний, як та мумія Тутанхамона. На відео ледь чути каже, що мріяв просто бачити, а зараз вже може самостійно щось їсти. Такі прості мрії, шановні крадії людських життів, – їсти, дихати самостійно, ходити і жити своїм простим життям. І як його дружина це витримує? Як можна не з'їхати з глузду від того, що ти бачиш таку дорогу твоєму серцю людину в такому стані? Як вона знаходить слова підтримки для нього у той час, коли сама так потребує тієї підтримки для себе? Він лежить, і багато в його голові різних думок блукає. Від питань без відповідей до побажань без утілень. Але він не став трубочкою, він частково обгорілий живий чоловік. Я просто мрію, щоби він став хоча би таким, як був. Я хочу бачити нову щасливу сім'ю, у якій є тато, мама, діточки. Я так хочу, щоби вони народили маленьких нових людей. Я хочу бачити життя, а не якісь там металеві трубочки. І мають бути дерева живі, сім'ї повноцінні. Мрії обов'язково космічних масштабів і сподівання від майбутнього, як мінімум – казкові...

Та замість нових людей, нових сімей і нових мрій, я бачу оці металеві трубочки в парку Металургів, де має з часом утворитися ціла посадка, адже посадка наразі – це так символічно...

Текст і фото: Ірина Обухова (СНЗ-312)

(Не)випадкові книжкові зустрічі: Чупакабра, запорізьке видавництво та відьомська тема

«Читай Форум» Запоріжжя – це два насичені дні літературних дискусій і книжкових рекомендацій. Свято життя, радості та зустрічей зі справжніми авторами та авторками. Я була там весь день 12 жовтня, обдигалася всі стелажі, слухала дискусії та обіймалася з людьми.

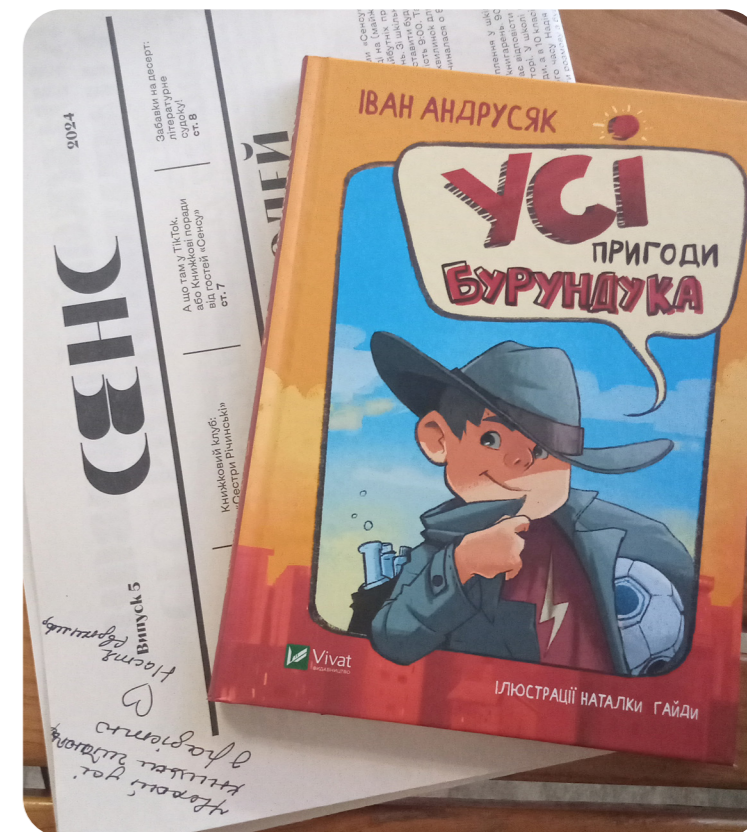
Там була якась книжка від «Видавництва» – взагалі без жодного слова, уся в картинках: історичних та естетичних – яка важить як цеглина. Ще одна книжка, яку я бачила в рекламі, – манга, і вона читається з кінця до початку! Я ніколи в житті такого не бачила! Трошки почувалася як в музеї і так, наче розглядаю скарби! Ще я вигулювала намальованих на сумці мавп і приємно почувалася!

Родзинкою став перший книжковий клуб наживо! За книжкою, яку не читала. І це такі інші відчуття! Він був аж під кінець вечора з головною редакторкою медіа «Сенсор» Анастасією Євдокимовою, і це стало таким яскравим моментом, що мені зовсім не захотілось на «МУР». На клубі якраз пролунала думка, начебто нове покоління вже не так ведеться на все безкоштовне, бо цінності міняються. Тому я аж відчула, що можу не піти на «МУР» (навіть якщо це безкоштовно), бо мені просто не хочеться і нічого не втрачу. Анастасія хвилин 40 говорила на вулиці з Катериною Міхаліциною. Я намагалась не дуже на них витріщатися, але це було надзвичайно цікаво. Після її клубу захотілось продати душу, щоби лише купити нові «Арабески» Жадана, бо клуб був настільки крутим, а я ж не читала. І там так говорили про книжку!

Я знала про паузи між подіями, тому тягла книжку «Summa» Іздрика та Євгенії Нестерович весь час за собою та трошки почитувала просто для відчуттів. Хотілося, щоби Анастасія Євдокимова підписала її, та вона віджартувалася, що ой, вона ж не буде на Іздрику писати і що вона не Нестерович, і написала на газеті медіа «Сенсор».

Авторка книжок Катерина Міхаліцина пише таку влучну поезію, яка залишається зі мною – десь так, як Ірина Цілик. Вони трошки схожі, бо обидві такі добрі... Час від часу там було мало подій і мало людей, і я ніби відчувала, що ходжу, дихаю повітрям з усіма ними, що просто приємно там бути. Думаю, цього відчуття не буде на дуже великих фестивалях, бо тут така камерна кімнатка, небагато людей, і всі в одному просторі. Катерина сказала: «Давайте я вас сфоткаю з Андруссяком!» І це було так мило – я почула, що в нього є книжка про Чупакабру!!! Але для дуже маленьких, і я ходила розпитувала про неї. Її давно розкупили; сказав, що якісь вірші перевидані будуть за 2 місяці, а частина вже є у книжці «Слон-трава», і що там все просте. Я в захваті, що Чупакабру як персонажку він придумав ще раніше. Я йому розказувала про нашу Чупакабру; і він спитав, де можна додатися в друзі, бо Чупакабри мають дружити (він до того весь день ходив із бейджиком «Чупакабра», я це тільки в кінці помітила). Ми додалися в друзі у фейсбуці, я показала йому мій закріпленний пост про Чупакабру і її пригоди – у нього був поганий інтернет, але через годину, коли їхала в маршрутці, мені прийшло сповіщення, що він лайкнув цю історію! А на книжці про бурундука написав, що благословляє мене на чупакапості.

А все почалося зі знайомства із запорізькою авторкою Дар'єю Новицькою. Дар'я цікава і глибока. Розказала, що видавала книжки самвидавом, а потім почала надсилати

рукописи у видавництва. Ще розповіла, що картинки-листівки, обкладинки книжки і закладники вона генерувала штучним інтелектом.

Я говорила з Валентином Терлецьким. Він так про свої книжки розказував (що наступного дня буде презентація нової книжки з циклу «Книга Сили. Віра»), що мені стало сумно, що в той день не йду, захотілося почитати його книжки, піти до бібліотеки; здалося, що за відчуттями його книжки – як Гаррі Поттер. Розказав, що наступна книжка стане останньою в циклі, ще не писалась, бо планує писати про події з 2014 року і до нашої перемоги.

Раптом я натикнулася на запорізьке видавництво «Третій колір». Вони відкрилися недавно, і поки вийшла лише одна книжка «Величні дні» авторів Еллісон, Грейман і Кагар – ну, і я її купила. Партнер видавництва сказав, що він перекладав рукопис і дуже хотів видати цю книжку! Вона дуже тоненька, яскрава, і це – комікс. Я не так добре ставилася до цього жанру, але це досить цікаво. Там про підлітків і універ, і там одна чуха чорноволоса така красива і дуже прикольна персонажка.

З цікавого ще були книжки з обласної бібліотеки. Дуже маленькі, які потрібно розглядати з лупою. Ще дуже здивувалася, коли побачила стелаж «Казки баби Гавришихи»! Це дніпровський самвидав, там красива відьомська тема, але автори також роблять керамічні чашки і футболки! Це книжка сім'ї, яка живе у Дніпрі. Автор – Олег Гавриш, онук цієї Гавришихи, про яку пише. Там історії, за якими ще можуть зняти серіал. Уже є 2 томи. Шкодувала, що не купила їх, але ж вони й дорогі. Мені стало так добре, що автори не пишуть про якусь щось далеке й незрозуміле, а чоловік пише про свою бабусю! Це так мило. Літературні люди так надихають!

Текст і фото: Марія Башкатова (СН-312)

Факти викриття діяльності ботоферм

Сьогодні в соціальних мережах існують ботоферми та цілі полчища тролів, діяльність яких спрямована на деструктивні процеси в українському суспільстві. Тож, необхідно чітко усвідомлювати психологічний вплив тролів та ту шкоду, яку вони завдають інформаційному суспільству.

Факт 1. На сайті Служби безпеки України у 2022 році була оприлюднена інформація про роботу з викриття ботоферм у Києві, Харкові, Одесі та Запоріжжі. Зокрема в Запоріжжі було викрито ботоферму на понад 50 тисяч фейкових акаунтів; нею керували з країни-агресора. **Боти в соцмережах** і популярних меседжерах ширили заздалегідь підготовлені фейки, виправдовували збройну агресію окупанта та дискредитували ЗСУ. Зловмисники задіяли спеціальне телекомунікаційне обладнання, розмістивши його в нежитловому приміщенні. Роботу ботоферми було зупинено. Вилучено апаратні комплекси, майже 500 GSM-модулів, більше 3 тисяч SIM-карток.

Факт 2. Після підриву Каховської ГЕС російські канали розповсюджували інформацію, що Україні була вигідна ця трагедія. **Африканські тролі та боти** поширювали одноманітний меседж: «Це війна. А війна – це руйнування». Авторитетні західні медіа, у тому числі The New York Times, почали писати: «Невідомо хто пошкодив ГЕС». А журналісти Еван Хілл (The Washington Post) та Кристофер Міллер (Financial Times) взагалі припустили, що дамбу зруйнувала природа, адже деякі конструкції вже були пошкоджені. Протрампівський ведучий Такер Карлсон у першому епізоді свого відеоблогу озвучив інформацію про те, що це Україна підірвала Каховську ГЕС.

Факт 3. Старша експертка з кібербезпеки Академії електронного управління Естонії Мерле Мейгре прокоментувала **діяльність російських ботоферм** станом на кінець листопада 2023 року на сайті LIGA.net: «Їхнє головне завдання – виявляти діяльність українських правоохоронних органів, контролювати, скільки доказів має Україна про російські воєнні злочини, а також знаходити шпигунів. Таким чином росіяни розгортають ботоферми, щоб посилити вплив своїх бомбардувань і

розпочати кампанії, спрямовані на шкоду репутації України. Ось так виглядає новий стиль російських кібератак».

Факт 4. У 2019 році **передовий центр НАТО** з питань стратегічних комунікацій (NATO StratCom COE) провів експеримент, під час якого вдалося виявити мережу з 18 тисяч фальшивих акаунтів у соцмережах. Було виявлено 16 популярних ботоферм, серед яких 11 – російські. Крім того, два німецьких сервіси, польський, італійський та французький.

Факт 5. Експерт з медіаграмотності ГО «Детектор медіа» Володимир Малинка наводить приклад **використання ботів для коментування діяльності політиків та новин про них**. VoxUkraine і Artellence провели дослідження, скільки ботів було у популярних політиків перед парламентськими виборами 2019 року. Найбільшу їх кількість виявили у Володимира Зеленського. Про нього регулярно писали 27,9 тисячі фейкових акаунтів. А про Петра Порошенка трохи менше, 20 тисяч ботів.

Факт 6. **Агентство інтернет-досліджень стало найвідомішою викритою російською ботофермою**, яка здійснила серйозний вплив на громадську думку під час президентських виборів у США і фактично допомогла Дональду Трампу прийти до влади у 2016 році. Засновником та керівником цього агентства був Євген Пригожин, керівник групи «Вагнер». Саме його США вважають відповідальним за поширення російської дезінформації в Африці. Найбільш серйозне розслідування проводилося за справами 2016 року і привело до накладання персональних санкцій США на Євгена Пригожина та його оточення.

Тролі сіють недовіру. Щоб завадити українцям в інформаційній війні проти ворога, російські пропагандисти створюють двійників корисних чат-ботів. Таким чином інформація, якою ви володієте, може потрапити не туди або ж вашими персональними даними можуть завладіти зловмисники. Тож будьте пильними і бережіть своє інформаційне середовище від впливу інтернет-шкідників.

Ірина Обухова (СН3-312)

Я в журналістиці

По-перше, що таке журналістика? Журналістика – це пошук інформації, її обробка та поширення. Це бізнес, наука та творчість.

Обрати професію журналіста мене підштовхнув захід під назвою Career Fogum у моєму університеті. Спікерка, яка виступала в той день, запалила в моєму серці вогонь. Її очі сяяли, коли вона розповідала присутнім про свою професію, життєвий шлях і про різноманітність напрямку «журналістика». Напевно, саме в той момент я визначилася, ким хочу стати.

Уявляючи себе в цій професії, мрію стати досить відомим медійником. Можливо, я буду писати про політику та розкривати злочини влади проти народу, або буду висвітлювати тему культури і творчості в наш час.

Перш за все я ставлю собі за мету робити високоякісні, об'єктивні та повні репортажі для аудиторії, й надавати важливу інформацію – щоб люди могли приймати правильні рішення. Прагну працювати незалежно, щоб захищати свободу слова та мати можливість відстоювати свої переконання. Сподіваюся ділитися корисною, актуальною та цікавою інформацією з метою освіти та розваги аудиторії.

Я б хотіла створити свою команду, мати сторінку в соціальній мережі – не має значення, у якій. Там я і моя команда висвітлювали б важливі проблеми, показували новини світу і допомагали людям.

Марія Воробіова (СН-314)

Журналіст – це людина, яка збирає, оформляє, редагує інформацію, грамотно й коректно доносить її до людей – щоб, читаючи, слухаючи, переглядаючи, аналізуючи, користувачі медіа могли зробити свідомий вибір або ухвалити рішення.

Кожне інтерв'ю, стаття чи відеоматеріал збагачують журналіста новими знаннями, поглиблюють розуміння проблеми, яку він досліджує. Працюючи журналістом, можна постійно розвиватися та самореалізовуватися. З'являється можливість нових знайомств і спілкування з видатними людьми. Є шанс опинитися першим на місці події, щоб оперативно повідомити про неї. Журналістика відкриває світ для подорожей і є перспективною достойних заробітків.

Адекватна, грамотна та коректна подача матеріалу має вплив на формування громадської думки. Зрозумівши, у якому з видів медіа я хочу реалізуватися (пресі, радіо, телебаченні чи інтернет-журналістиці), буду намагатися писати у відповідному стилі – щоб донести інформацію до масової аудиторії.

Мені подобається досліджувати, аналізувати, пізнавати та знаходити щось нове. Намагаюся більше спілкуватися з людьми, розповідати й писати. Журналістика надає можливість проявити креативність і неординарність.

Вважаю, що люди можуть досягнути успіху в професії, яка подобається. Тому я обрав журналістику.

Микита Біловол (СН-313)

Я – журналістка?!

Вітаю! Я Діана, і я – журналістка! Скільки років мріяла казати так людям при спілкуванні.

Для мене бути частинкою величного організму журналістики вкрай важливо. Відчуваю неабияку відповідальність перед українцями, які читають мої матеріали.

Я пам'ятаю себе недосвідченою першокурсницею Національного університету «Запорізька політехніка», яка мріяла, аби її вибір не розчарував. Наразі ж я журналістка, яка має, хоч і невеликий, але суттєвий досвід у такій важливій професії.

Здається, тільки вчора я захищала кваліфікаційну роботу (створювала авторську програму, що складається з 5 випусків). Пам'ятаю, як під час захисту вперше в житті відчула – як це, коли тремтять ноги; як перехопило дихання, коли починала виступ; і як раділа, отримавши 95 балів. А як приємно було почути схвальний відгук від Світлани Анатоліївни – вона наголосила на складності і чудовому результаті моїх відео. Ви навіть не можете собі уявити!

Перегорнувши сторінку, вже стою на сцені, де мені вручають диплом із відзнакою. Сльози радості, гордість за виконану роботу і вдячність мамі за те, що повірила в мої здібності.

І ось уже починається моє самостійне життя. Спершу стажувалася на «Суспільному», де отримала не дуже приємний досвід, а зараз працюю на «Першому Запорізькому». Цим завдячую Саші Носку, який запропонував спробувати там свої сили. Я спілкуюсь із людьми, які започаткували власний бізнес, і описую їх життя та досягнення. На першу свою статтю обсягом у 5 сторінок я витратила цілий день. Останню роботу – майже 10 сторінок – написала за декілька годин. Парадокс!

Мені неймовірно цікаво готуватись до інтерв'ю, а проводити їх ще цікавіше!

Особливо якщо мій співрозмовник – людина, яка хоче й може розповісти про своє життя. Відбувається обмін енергією, і це неймовірно! Проте розумію, що, коли тема мені не дуже цікава, то описувати хід бесіди буде дещо складніше, але поки що такого досвіду в мене не було. Отримую величезне задоволення від спілкування з людьми. Дізнаватись інформацію, історію успіху, описувати і публікувати. Це те, чому мене вчили чотири роки, і те, що стало мені в нагоді. Так, помилки трапляються, але треба приймати їх і рухатися далі. Працюючи в медіа, я впевнилася в тому, що журналісти вкрай необхідно мати гарний словниковий запас, адже це урізноманітнює текст. Дуже часто помічаю за своїми колегами повтори, кидається в очі те, що їм не вистачає слів...

Я лише на початку свого шляху, але маю ціль стати впізнаваною журналісткою, яка створює якісні матеріали та корисний контент для читачів.

Текст і фото: Діана Пилипенко (СН-310)

Подорож до моря

Море... Закриваю очі, посміхаючись, і пригадую наші з тобою зустрічі, починаючи від самої першої:

- Іринко, чому ти не йдеш купатися?
- Тато, вода ж холодна! Я не хочу! Я змерзну!
- Доцю, це *море*, а воно завжди *холодне*.

Зайшла по коліна. Вода холодна. Заплющила очі, стою. А що його тепер робити? Усе одно тепліше не стане. Пірнула! Бррр!

Вийшла з води, тремчу аж трясуся. Все на мене накинупи: всі рушники, футболки і навіть підстилкою зверху покрили.

– Треба було тобі шубу брати – каже дядько.

«Не смішно», – думаю, та дорослі всі сміються. А я собі говорю, що більше ніхто мене в те море не зтягне...

Ось знову *море*. Запах цей я вже запам'ятала, і вода *холодна*. Поїхала в село, а виїхали ми до родичів у Крим. І от – усі купаються, щечечуть, а я все не наважуся. Вода холодна. Та сестри так веселяться! Звісно, вони плавати вміють, а я що? Беру чийсь надувний матрац і йду перевертатися з нього. Придумала забаву: а що робить в тому морі, як воно таке глибоке і можна бути лише на бережечку? Хіба що медузами манюсінськими покидатися.

Ми знову приїхали. Привіт, море! Все, плавати я вже навчилася, та вода все одно *холодна*. Тато, якби ти тільки знав, що я його нарешті полюбила, те одвічно холодне й глибоке *море*. Запах цей, і хвилі, і те відчуття всередині, коли течія відносить в сторону і страшно загубити ту знайому точку, де наші сидять. Та тебе вже немає поруч, але ти все одно знай – я полюбила море.

І от я вже сама – мама. Приїхали, і мій малий каже: «Мамо, вода *холодна*!» А я посміхаюся до нього: «Ти ж усе одно підеш купатися, синку?» А він мені: «Авжеж! Мамо, це ж *море*!» – і біжить...

І от, після тривалої перерви, вирваної хвилями карантину і двома роками війни, я знову їду на море. *Холодне море...* Чи пам'ятаєш *ти ті* наші зустрічі і безліч інших, коли я була щаслива та сумна? Чи чуло *ти ті* розмови з хвилями, яким я шепотіла свої секрети, чи їх чув лише вітер?

Тепер дорога в Крим мені закрыта і я їду до *тебе* іншим шляхом.

Колись: будиночки, дачі, вода... Каховка...

- Тату, це море? Дивись, скільки води!
- Ні, доцю, це наш Дніпро. Так, він великий.
- Тато, а це вже море?

– Ні, це теж Дніпро. Каховське водосховище. До моря нам далеко ще, а води тут і справді багато...

Багато було води, тату. А тепер пішла – нема її, тато, зовсім. Ти такого і уявити собі не міг.

Чотири години поїздом – і я в Джанкої. А далі – трохи на північ, подалі від *холодного* моря. Та ми все одно до тебе приїдемо, *ти ж* знаєш.

Тепер довга нічна подорож у потягу в інший бік. Одеса. Вперше. Нове місто.

А далі – Чорноморськ. Заселилися, і от ідемо знов до *тебе*, вниз. Ну ось і я, *море*, нарешті ми зустрілися! Заходжу в воду і не віриться – тепла. *Тепле море*? Це як? Щось новеньке. Ану!

Боже, як же хороше! Яке ж воно ласкаве з цієї сторони! Ніколи б не подумала! А ти про це знав, тату?))) І де матрац той? Я б і попірнала, як тоді, в дитинстві, пам'ятаєш?

Прокинулась, лежу. Тривога. А там десь море хвилюється – може, як і я зараз. Скоріше б війна скінчилась, і я знову поїду до *тебе*, до *саме холодного*. А поки що чекаю на відбій і на тривожний короткий сон. Та хоч такий, аби ж наснилося *море*, щасливі миті з рідними і ти, тату.

Текст і фото: Ірина Обухова (СНЗ-312)

StudPOL

Студентська газета
кафедри журналістики
Випуск: №32(74)

☎ Телефон редакції:
+38(061)769-8-463

✉ Електронна пошта:
studpol@ukr.net

Укладач: К. В. Єськова
Рецензент: Н. В. Островська
Головний редактор: Д. Пилипенко
Літературний редактор: І. Обухова
Редколегія: Д. Пилипенко, М. Башкатова,
А. Заводюк, Я. Крижицький, І. Обухова,
Д. Саєнко
Комп'ютерна верстка та дизайн: В. Гапіч

Затверджено на засіданні
кафедри журналістики.
Протокол №3 від
24.10.2024 року.

Редакція газети може не
поділяти думки авторів, але
залишає за собою право
на редагування матеріалів.

Ще більше цікавого контенту
від кафедри за QR-кодом.

zp.edu.ua/kafedra-zhurnalistyky

facebook.com/groups/171016193493608

journalism_nuzp

journalism_nuzp